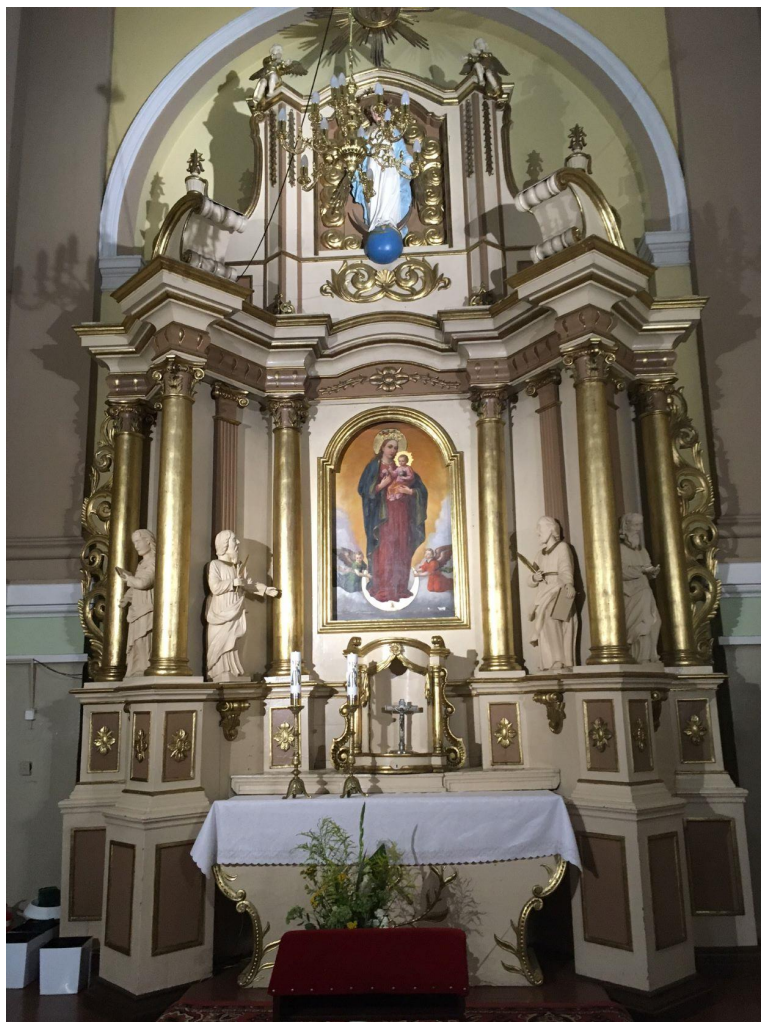

Program Prac Konserwatorskich

ołtarza bocznego p.w. Matki Boskiej Niepokalanej
z kościoła p.w. św. Andrzeja Apostoła w Restarzewie.

Autor programu
mgr Jakub Bałtowski

OPOCZNO 2023

DZIEŁO KONSERWATORSKIE I DOKUMENTACJA CHRONIONE PRAWEM AUTORSKIM

II. OPIS INWENTARYZACYJNY OBIEKTU I JEGO INTERPRETACJA

A. PRZED KONSERWACJĄ

- **miejsowość;** Restarzew Cmentarny woj. łódzkie,
 - **właściciel; parafia** p.w. św. Andrzeja Apostoła w Restarzewie.
 - **miejsce przechowywania;** transept kościoła p.w. św. Andrzeja Apostoła w Restarzewie.
 - **rodzaj i tytuł obiektu;** OŁTARZ boczny p.w. Matki Boskiej Niepokalanej.
 - **pochozenie; kościół** p.w. św. Andrzeja Apostoła w Restarzewie.
 - **autor;** nieznany;
 - **czas powstania;** poł. XVII w. - II poł. XIX w.
 - **materiał i technika;** ołtarz drewniany, gruntowane gruntem klejowo-kredowym, polichromowany i złotony złotem płatkowym. Przemalowania olejne, złocenia wykonane szlagmetalem i złotolem.
 - **wymiary i kształt obiektu;** wys. 9,5 m, szer. 6 m, gł. ok. 1,5 m.
 - **inskrypcje;** brak.
 - **opis ikonograficzny;** ołtarz architektoniczny, trójosiowy, z mensą sarkofagową i z glorią, powtarzający dość wiernie schemat ołtarza jasnogórskiego. Osie skrajne flankują portyki trójkolumnowe porządku korynckiego, zbudowane na planie z użyciem krzywizn - dwie kolumny z każdej strony, trzecia - środkowa znacznie wysunięta ku przodowi, między kolumnami stojące postaci Czterech Ewangelistów z atrybutami. W retabulum, w zwieńczonej półkuliście ramie obraz: Matki Boskiej Apokaliptycznej (XVII w – XX w.). Na kolumnach wsparte bogato profilowane, gierowane gzymsowanie. Zwieńczenie architektoniczne, złożone z centralnej płyciny z płaskorzeźbionym przedstawieniem Matki Boskiej Apokaliptycznej, flankowanej pilastrami o falistej linii spływów zakończonych z obu stron gzymsami naczółkowymi; zwieńczone gloria promienistą. Pilastry zakończone gierowanym gzymsowaniem, na którym znajdują się putta.
- **2. ZMIANA DANYCH PO ZAKOŃCZENIU PRAC**

Nie dotyczy

1.3. DANE O REALIZACJI KONSERWATORSKIEJ

Dokonano oględzin obiektu. Opracowano Program Prac Konserwatorskich.

W lutym 2023 r. przeprowadzono oględziny ołtarza. Oceniono stan techniczny. Na podstawie wyników oględzin sporządzono niniejszy Program Prac Konserwatorskich.

Wnioski;

Ołtarz pochodzi z końca XVIII w. Z pierwotnej estetycznej aranżacji kolorystycznej nic nie pozostało, gdyż zapewne w końcu wieku XIX ołtarz zostały poddany gruntownej konserwacji, która polegała na całkowitym usunięciu polichromii, złocień, oraz gruntów oryginalnych. Wykonano wówczas naprawy stolarsko-snycerskie a następnie wszystkie powierzchnie licowe pokryto nowymi gruntami klejowo-kredowymi, na których wykonano nowe złocenia i polichromie W późniejszym okresie ołtarz został dwukrotnie przemalowane w kolorach kremowych.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

- **Wnioski i założenia konserwatorskie**

Celem prac konserwatorskich jest umocnienie konstrukcji ołtarza i przywrócenie pierwotnych wartości artystycznych. Przez przywrócenie pierwotnych wartości artystycznych należy rozumieć odtworzenie wyglądu ołtarza z okresu jego powstania. Jeżeli wykonywane w czasie prac konserwatorskich odkrywki potwierdzą istnienie pierwotnej malatury, zostanie ona odsłonięta i poddana restauracji. Struktura ołtarza pochodzi wprawdzie z wieku XVIII, ale nie zachowały się żadne widoczne obecnie ślady pierwotnej aranżacji kolorystycznej, które stanowiłyby przesłankę do odtworzenia oryginalnej polichromii.

Ostateczna kolorystyka ołtarza zostanie ustalona w trybie roboczym, w uzgodnieniu z przedstawicielami ŁWKZ w Łodzi, zgodnie z odkrywkami wykonywanymi w trakcie prac konserwatorskich.

W związku z powyższym założeniem należy się jednak liczyć się z możliwą zmianą kolorystyki – z obecnego koloru kremowego, na inny kolor; pierwotny lub pochodzący z XIX w. aranżacji. Zmianie ulegnie, bez wątpienia wygląd złocień - nastąpi przywróceniem pierwotnego blasku złocień i srebrzeń, przez użycie złota i srebra płatkowego, w miejsce obecnego szlagmetal.

.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

- **Konstrukcja**

Wykonana z drewna sosnowego znajduje się w złym stanie technicznym. Przede wszystkim występują charakterystyczne dla tego typu obiektów uszkodzenia powstałe na skutek osłabienia połączeń stolarskich (mikrobiologiczny rozkład kleju stolarskiego), wieloletniej działalności owadów, zniszczenia powstałe na skutek oddziaływania wilgoci, oraz uszkodzenia mechaniczne widoczne zwłaszcza w miejscach łączeń płycin, oraz tzw. „osiadania” konstrukcji pod wpływem ciężaru własnego. Wymaga to wykonania typowych, dla skali tego obiektu, prac stolarsko – konserwatorskich, wzmacniających i stabilizujących. Osobnym problemem jest skuteczne wykonanie prac dezynfekcyjnych mających na celu zniszczenie owadów żerujących głównie na wykonanych z drewna lipowego elementach dekoracyjnych ołtarza. Stwierdzono, że drewno zostało zaatakowane, przez co najmniej dwa rodzaje owadów: kołatka (*Anobium punctatum*) i spuszczela (*Hylotrupes bajulus* L).

- **Aplikacje rzeźbiarskie**

Wykonane z drewna lipowego znajdują się w bardzo złym stanie technicznym. Większość aplikacji jest zaatakowana przez drewnojady. Stwierdzono, że drewno zostało zaatakowane, przez co najmniej dwa rodzaje owadów: kołatka (*Anobium punctatum*) i spuszczela (*Hylotrupes bajulus* L). Brak jest śladów aktualnej aktywności owadów.

Podstawowym zadaniem jest skuteczne wykonanie prac dezynfekcyjnych mających na celu zniszczenie owadów.

- **Grunty**

Na wszystkich licowych powierzchniach konstrukcyjnych oraz rzeźbionych aplikacjach znajdują się grunty kredowo-klejowe, prawdopodobnie oryginalne – XVIII w. Trudno obecnie określić stan zachowania i zasięg tych gruntów, będzie to możliwe dopiero podczas prac konserwatorskich

- **Złocenia**

Brak widocznych złoczeń oryginalnych – XVIII w. Widoczne złocenia wykonane złotem płatkowym powstały zapewne w II poł. XIX w. Współczesne, XX w. złocenia zostały wykonane tzw. szlagmetalem i złotolem.

- **Polichromia**

Ołtarz został kilkakrotnie przemalowany, tak że obecnie brak jest widocznej polichromii oryginalnej – XVIII w. Trudno obecnie określić stan zachowania i zasięg pierwotnej polichromii, będzie to możliwe dopiero podczas prac konserwatorskich.

- **Obraz**

Obraz został poddany konserwacji w 2022 r.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

- Całkowity demontaż ołtarza – tylko ten sposób można dotrzeć do odwrocia, ocenić stan zachowania konstrukcji, skutecznie wykonać zabiegi dezynfekcyjno-dezynsekcyjne i konserwatorskie. Demontaż ołtarza stwarza jedyną okazję wykonania konstrukcyjnych prac konserwatorskich niemożliwych do wykonania od strony licowej.
- Przewiezienie ww. elementów do pracowni konserwatorskiej.
- Odkurzenie konstrukcji, zwłaszcza jej wewnętrznych elementów.
- Wykonanie badań konserwatorskich – ustalenie stratygrafii poszczególnych warstw technologicznych, ustalenie pierwotnej kolorystyki i przedstawienie wyników w trybie roboczym Komisji Konserwatorskiej.
- Opracowanie skutecznego sposobu usuwania przemalowań i zabrudzeń znajdujących się na licowych powierzchniach ołtarza.
- Usunięcie zabrudzeń sposobem chemicznym. (p. 1 – omówienie technologii)
- Prace dezynfekcyjne i dezynsekcyjne – wszelkie aplikacje zdjęte obiektu będą poddane działaniu środków chemicznych (p. 3 – omówienie technologii) w szczelnych komorach foliowych. Konstrukcja ołtarza zostanie potraktowana odpowiednim środkiem chemicznym zarówno od odwrocia jak i od lica, po usunięciu przemalowań a następnie szczelnie owinięta folią na czas karencji środka chemicznego.
- Prace stolarsko – snycerskie będą polegały na wzmocnieniu i uzupełnieniu konstrukcji, wstawianiu tzw. fleków w miejscach pęknięć płycin i konstrukcji, sklejeniu na nowo osłabionych połączeń stolarskich. Uzupełnienie snycerki (p. 4 – omówienie technologii). Mimo, że konstrukcja ołtarza znajduje się w stosunkowo dobrym stanie, to jednak należy założyć, że niektóre połączenia stolarskie mogły ulec osłabieniu.
- Prace stolarsko – snycerskie przy aplikacjach będą polegały na wstawianiu tzw. fleków w miejscach pęknięć i ubytków. (p. 5 – omówienie technologii)
- Ewentualne nasycenie zdestruowanego działaniem owadów drewna aplikacją żywicą. (W przypadku osłabienia struktury drewna. (p. 7– omówienie technologii).)

- Uzupełnienie ubytków zaprawy. (p. 6 – omówienie technologii)
- Prace pozłotnicze. Zakładamy uzupełnienie i rekonstrukcje złocień (p. 8– omówienie technologii)
- Uzupełnienie odsłoniętej (polichromii) marmoryzacji. (p. 9 – omówienie technologii).
- Scalenie kolorystyczne marmoryzacji (polichromii) i złocień
- Przewiezienie elementów ołtarza do kościoła w Restarzewie
- Montaż

Omówienie technologii i proponowanych do zastosowania materiałów

1. Przemalowania będą usuwane mechanicznie, oraz za pomocą środków chemicznych, takich jak rozpuszczalniki organiczne, czy też środki do spulchniania starych warstw farby.
2. Grunty będą usuwane w sposób mechaniczny po wcześniejszym ich zmiękczeniu.
3. Do dezynfekcji i dezynsekcji zostaną użyte prep. „Xirein „i „Hylotox „
4. Prace snycersko-stolarskie prowadzone będą techniką zbliżoną do oryginalnej, zastosowanej podczas jego budowy – w miarę potrzeb odtwarzane będą oryginalne połączenia stolarskie.
5. Wszystkie uzupełnienia stolarsko-snycerskie wykonane będą metodą wklejania tzw. "fleków" z drewna tożsamego z oryginalnym. Podstawowym klejem użytym do tego typu prac będzie klej skórny. Użycie kleju innego typu jest ograniczone ze względu na późniejsze prace pozłotnicze.
6. Do uzupełnienia ubytków zaprawy będą użyte kity emulsyjne, klejowo-kredowe.
7. Do impregnacji osłabionych elementów drewnianych zostanie użyty Paraloid B72 lub żywicą chemoutwardzalną Epidian 6011, w zależności od stopnia zniszczeń.
8. Wszelkie prace pozłotnicze wykonywane będą złotem płatkowym tzw. podwójnym dukatowym 23,75 karata, w technice złocenia pulmentowego na "poler" i na „mat”. Złocenia zostaną wykonane na żółtym i czerwonym pulmencie.
9. Retusz lub/i rekonstrukcja polichromii (marmoryzacji) chrzcielnicy wykonana będzie w odwracalnej technice akrylowej.
10. Powierzchnie licowe ołtarza po scaleniu kolorystycznym będą lakierowane satynowym werniksem damarowym.

Przewidywane do zastosowania materiały;

1. Drewno sosnowe
2. Drewno lipowe
3. Xirein
4. Hylotox
5. Wkręty typu SPAX
6. Klej króliczy
7. Kreda szampańska
8. Farby akrylowe
9. Kreda bolońska
10. Paraloid B 72
11. Żywica epoksydowa Epidian 6011 + utwardzacz IDA
12. Klej Rakoll
13. Lakier poliuretanowy
14. Damara
15. Szelak
16. Gwoździe stolarskie
17. Płótno lniane
18. Pulment żółty "Lefranc et Bourgeois"
19. Pulment czerwony "Lefranc et Bourgeois"
20. Złoto płatkowe 80 mm x 80 mm, 23,75 karata.

OKREŚLENIE MIEJSCA WYKONYWANIA PRAC

Prace prowadzone będą w kościele w Restarzewie (demontaż i montaż), oraz w pracowni, w Opocznie ul. Dworcowa 3

TERMIN ZAKOŃCZENIA PRAC KONSERWATORSKICH:

31 grudnia 2024 r.

Obmiar prac konserwatorskich ołtarza
do wykonania w ramach zadania pn.:
„Prace konserwatorskie przy ołtarzu w kaplicy z XVII/XVIII w.
należącym do wyposażenia kościoła par. pw. św. Andrzeja
Apostoła (XX w.) w Restarzewie Cmentarnym”

l.p.	Nr. poz w cenniku*	Rodzaj powierzchni	Powierzchnia w dm² (obmiar)
1.	8.A-1 Tab.1. i Tab.2.	Powierzchnia polichromowana	2 490
2.	8.A-2 Tab. 1	Powierzchnia złożona i srebrzona	910
3.	8.A-10 Tab.1.	Elementy płaskie i konstrukcyjne	2 450
4.	8.B-1.d Tab.2	Detal architektoniczny skomplikowany, polichromowany i złożony	1 365
Razem			7 215

*cennik rozumiany jest jako Zasady Wynagradzania Artystów Plastyków Konserwatorów Dóbr Kultury